

Het Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL) is het regime voor bescherming en waar mogelijk versterking en ontwikkeling van gebieden in Noord-Holland die landschappelijk, aardkundig, ecologisch of cultuurhistorisch van bijzondere waarde zijn. Het BPL is in kernkwaliteiten per deelgebied. De voormalige beschermingsregimes Bufferzones, Aardkundig Monument en Weidevogelleefgebied zijn geborgd in de kernkwaliteiten. Het Natuurnetwerk Nederland (NNN, gericht op de wezenlijke kenmerken en waarden van natuur en landschap) en Provinciale Monumenten hebben een eigen regime en vallen daarom buiten het BPL-regime.

In het BPL zijn ruimtelijke ontwikkelingen, met uitzondering van nieuwe stedelijke ontwikkelingen, toegestaan wanneer de beschreven kernkwaliteiten niet worden aangetast. Per locatie kan aan de hand van de kernkwaliteiten een zorgvuldige afweging worden gemaakt welke ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk en welke niet wenselijk zijn. Hierdoor is er ruimte voor maatwerk en gebiedsgerichte differentiatie. In de ruimtelijke onderbouwing van een bestemmingsplan dat een ontwikkeling in het BPL mogelijk maakt, moet worden gemotiveerd dat de ter plaatse geldende kernkwaliteiten niet worden aangetast.

In lijn met de provinciale Leidraad Landschap en Cultuurhistorie zijn de kernkwaliteiten beschreven aan de hand van drie provinciale kernwaarden:

1. Landschappelijke karakteristiek: de landschapstypen en de belangrijkste kenmerken van deze landschappen.
2. Openheid en ruimtebeleving: de beleving van de ruimte, de horizon en de oriëntatiepunten.
3. Ruimtelijke dragers: de driedimensionale structuren en lijnen die in het (vlakke) landschap het beeld bepalen en begrenzen.

De Wijde Wormer is een droogmakerij in het uitgestrekte veenweidelandschap van Laag Holland. Het voormalige binnenmeer werd in de 17e eeuw drooggelegd. Het gebied heeft een hoge cultuurhistorische waarde. De Wijde Wormer wordt begrensd door een ringdijk en ringvaart. Het maaiveld ligt aanzienlijk lager dan dat van de aangrenzende veenpolders. Kenmerkend zijn de grote openheid, de rationele, rechthoekige verkaveling, de twee bebouwingslinten langs de ontginningsassen en de middenas (Middentocht) van de polder. De verkaveling contrasteert sterk met de grillige strookverkaveling van de veenpolders. De droogmakerij is vooral in gebruik als grasland. Het BPL Wijde Wormer wordt doorsneden door de snelweg A7 die langs de middenas van de droogmakerij is gelegd.

De ringvaart en-dijk begrenzen het BPL Wijde Wormer. Het gebied wordt aan de west- en noordwestzijde begrensd door het veenpolderlandschap van het BPL Wormer- en Jisperveld, met onder ander polder de Enge Wormer en het Jagersveld, aan de noordoostzijde door de bebouwing van Purmerend, aan de zuidoostzijde door het veenpolderlandschap van het BPL Oostzander en Ilperveld en aan de zuidwestzijde door de bebouwing van Zaanstad. Het uiterst zuidwestelijke deel van de polder behoort tot NNN.

(Het BPL Wijde Wormer maakt deel uit van het ensemble Wormerland-Oostzaan in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie.)

In het waterrijke veenpolderlandschap van voor de 17e eeuw was de huidige Wijde Wormer een binnenmeer. In de vroege middeleeuwen leidde ontginning van het veen tot maaiveld-daling. Hierdoor kwam het water relatief steeds hoger te staan. Door wind en golven sloegen stukken veenlandschap weg en werd het wateroppervlak van de Wijde Wormer steeds groter. Het water van de Wijde Wormer was zoet, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Purmer, Schermer en Beemster die in verbinding stonden met de zee. Wel was de Wijde Wormer via de Braaksloot en de Poel verbonden met de Zaan. De bewoners van het gebied wilden verdere groei van het meer voorkomen en kostbare landbouwgrond winnen. Tussen 1624 en 1626 werd de Wijde Wormer daarom drooggemalen. De droogmakerij werd symmetrisch ingedeeld; de Middentocht is de lengte-as. Evenwijdig daaraan kwamen de Noorder- en Zuiderweg te liggen waarlangs boerderijen werden aangelegd. Loodrecht op deze lijnen werden sloten gegraven. Hierdoor ontstonden langgerekte smalle percelen. Een aantal bredere molentochten leidden naar de 12 molens die de polder droogmaalden. De molens werden grotendeels afgebroken nadat in 1878 aan de noordzijde van de polder een stoomgemaal in werking trad. In het zuiden van de polder Wijde Wormer was in 1825 een dijkdoorbraak. Bij het dichten van deze doorbraak is de nieuwe dijk iets meer in zuidelijke richting gelegd, om de plas (wiel) die na de dijkdoorbraak overbleef. Op dit deel ontbreekt nu een stuk ringvaart.

Het dorp Neck, aan de noordoostzijde van de polder bestond al in de 12e eeuw en was vroeger een vissersdorp aan het binnenmeer. Na het droogleggen van de polder werd Neck verder uitgebreid in de droogmakerij. In 1950 werd langs de Middenvaart de Middenweg aangelegd als verbinding tussen Zaandijk en Purmerend. Deze werd later opgewaardeerd tot Rijksweg A7. Bij de Oosterdwarsweg is bij de aanleg van de A7 een viaduct en een op- en afrit gekomen. De Westerdwarsweg is bij de aanleg van de A7 aan de noordzijde een doodlopende weg geworden en is aan de zuidkant deels verwijderd.

De laatste decennia is het dorp Neck door nieuwbouw flink in omvang toegenomen. Bij boerderijen langs de ontginningsassen heeft schaalvergroting plaatsgevonden. Aan de zuidzijde is een golfterrein gekomen en in de restgebieden tussen de A7 en de voormalige Middenweg en bij de afslag van de A7 ter hoogte van de Ooster Dwarsweg is nu sprake van (sport)voorzieningen, bebouwing en/of opgaande beplanting. Deze ontwikkelingen hebben lokaal gezorgd voor een ruimtelijke verdichting. Desondanks heeft het BPL Wijde Wormer nog een zeer open karakter en is de ontginningsgeschiedenis nog goed afleesbaar.

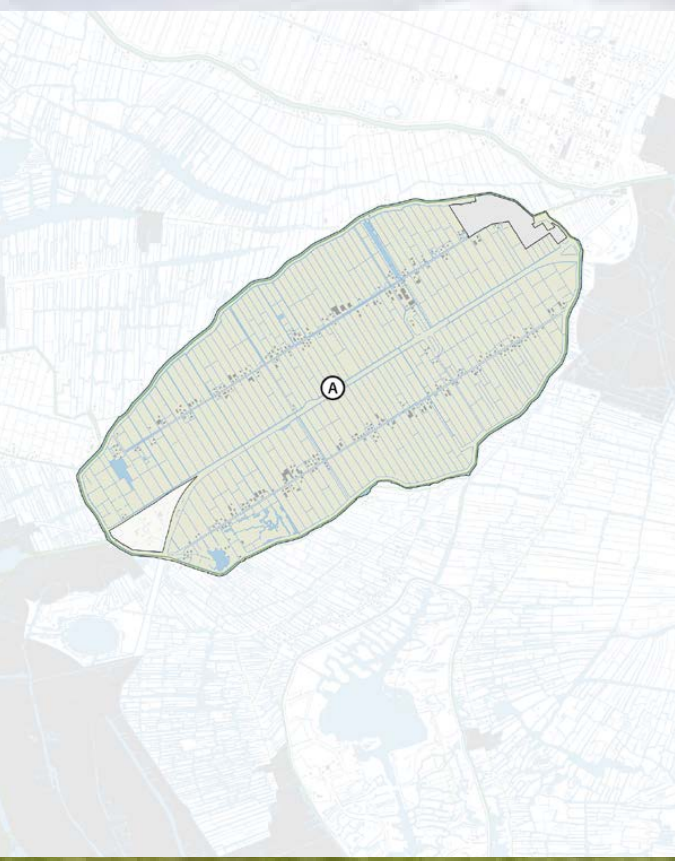
De Wijde Wormer is een open landschap met een duidelijk waarneembare aaneengesloten ringdijk. De droogmakerij ligt 2 tot 2,5 mete lager dan de omliggende veenpolders. Kenmerkend is de rationele indeling: een middenas en twee parallel daaraan liggende ontginningsassen met bebouwingslinten en haaks daarop poldersloten en een rechthoekige verkaveling. De indeling uit de ontginningsfase is nog goed herkenbaar. De percelen zijn voornamelijk in gebruik als grasland

Beschrijving

De Wijde Wormer heeft een symmetrische opzet met drie lengteassen: een middenas en twee daaraan evenwijdig lopende assen. De assen bestaan uit de belangrijkste wegen en hoofdwaterlopen van de droogmakerij. Haaks daarop liggen rechthoekige smalle kavels en een aantal bredere sloten (voormalige molentochten). De polder kent van oorsprong twee dwarswegen de Oosterdwarsweg en de Westerdwarsweg.

Interpretatie en toetsing

De rationele opzet en het rechthoekige verkavelingspatroon van de Wijde Wormer zijn sinds de ontginning van de droogmakerij grotendeels onveranderd gebleven en maken de geschiedenis van het landschap afleesbaar. Deze kernkwaliteit is onvervangbaar. Ruimtelijke ontwikkelingen die het verkavelingspatroon van de droogmakerij wijzigen of ruimtelijke ontwikkelingen die leiden tot het dempen of wijzigen van sloten en andere waterlopen, zijn in ieder geval een aantasting van deze kernkwaliteit.

Aardkundige en landschappelijke karakteristiek

A. Droogmakerij met rationele verkaveling

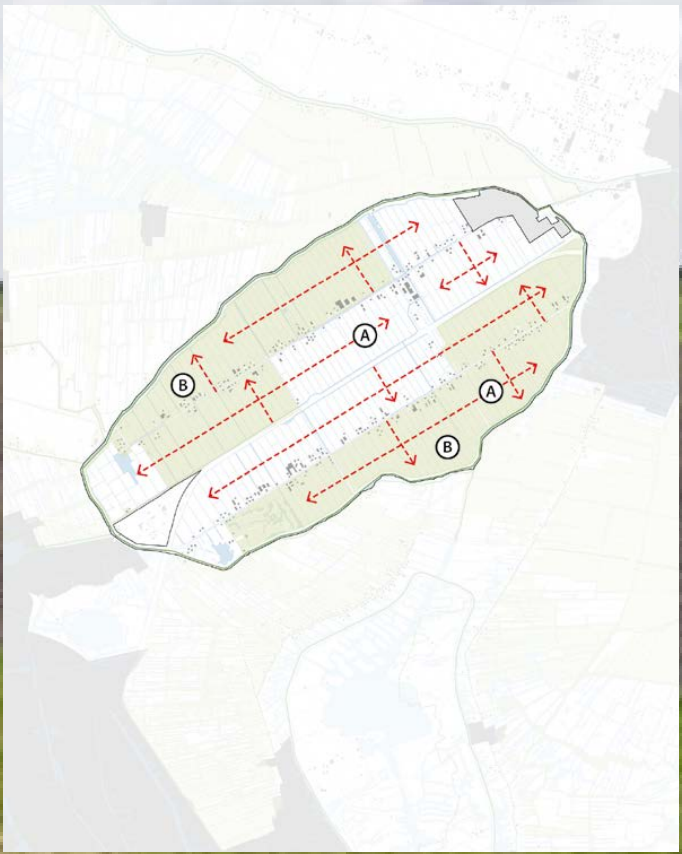
De Wijde Wormer heeft een grote mate van openheid. Deze is vanaf de linten en vanaf de A7 in de polder zelf, maar vooral ook vanaf de hoger gelegen ringdijk goed beleefbaar. Tussen de linten is in de lengterichting van de polder sprake van kilometers lange zichtlijnen. Mede door de openheid en de relatieve stilte is het gebied aantrekkelijk voor recreatief (mede)gebruik. Het gebied biedt ideale omstandigheden voor weidevogels. Deze kernkwaliteit hangt nauw samen met de goede omstandigheden voor weidevogels in de aangrenzende veenpolders. In de winter zijn de natte graslanden een belangrijk overwinteringsgebied voor watervogels.

Beschrijving

De droogmakerij heeft een zeer open karakter. De bebouwing en beplanting langs de Noorder- en Zuiderweg en meer recente beplanting en bebouwing aan de zuidwest- en noordoostzijde langs de A7 en bij de Ooster Dwarsweg zorgen voor een onderbreking van de openheid. Verder is er in de polder nauwelijks bebouwing of opgaande beplanting. De waarde van de openheid wordt bepaald door de doorlopende open ruimtes aan weerszijden van de linten en de vergezichten die deze mogelijk maken. De openheid is van extra waarde door het contrast met het stedelijk gebied van Zaanstad en Purmerend. Vanuit de linten zijn vaak brede doorzichten naar de daarachter gelegen openheid van de droogmakerij.

Interpretatie en toetsing

Het open weidegebied in het BPL Wijde Wormer is van bijzondere waarde en is vier eeuwen na de drooglegging nog grotendeels aanwezig. De openheid is zeer kwetsbaar omdat in het vlakke land bijna elke ruimtelijke ingreep zichtbaar is. Ruimtelijke ontwikkelingen in het open landschap zijn een aantasting van deze kernkwaliteit. Een uitzondering vormen bijvoorbeeld fietspaden, omdat die niet van invloed zijn op de openheid. Ruimtelijke ontwikkelingen die leiden tot een hoge mate van verdichting in de linten zijn eveneens een aantasting van deze kernkwaliteit.

Openheid en ruimtebeleving

- A. Open ruimten en vergezichten
- B. Habitat voor weidevogels

De Wijde Wormer heeft een grote mate van openheid. Deze is vanaf de linten en vanaf de A7 in de polder zelf, maar vooral ook vanaf de hoger gelegen ringdijk goed beleefbaar. Tussen de linten is in de lengterichting van de polder sprake van kilometers lange zichtlijnen. Mede door de openheid en de relatieve stilte is het gebied aantrekkelijk voor recreatief (mede)gebruik. Het gebied biedt ideale omstandigheden voor weidevogels. Deze kernkwaliteit hangt nauw samen met de goede omstandigheden voor weidevogels in de aangrenzende veenpolders. In de winter zijn de natte graslanden een belangrijk overwinteringsgebied voor watervogels.

Beschrijving

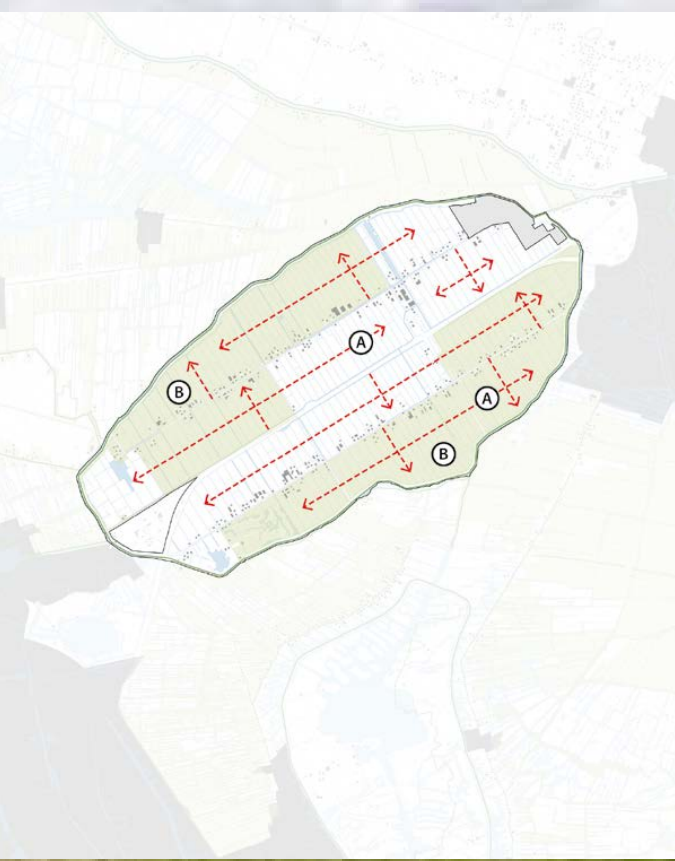
Ongeveer de helft van de Wijde Wormer is een geschikt habitat voor weidevogels en is aangemerkt als weidvogelkerngebied met agrarisch natuurbeheer. Het bestaat globaal uit twee delen: aan de noordwestzijde en aan de zuidoostzijde. Het open polderlandschap met (kruidenrijk) grasland wordt gekenmerkt door een relatief hoog grondwaterpeil, een fijnmazig slotenpatroon, een hoge diversiteit in bodemleven en de aanwezigheid van micro-reliëf. Het microreliëf zorgt voor afwisseling in vochtigheidsgraad en daarmee variatie in vegetatie. Samen met het extensieve agrarisch gebruik, voldoende openheid rond de kerngebieden en de stilte (beperkte verstoring) biedt dit een ideale broedgelegenheid voor weidevogels. De kwaliteit voor weidevogels hangt nauw samen met de weidevogelkerngebieden in de aangrenzende veenpolders.

Interpretatie en toetsing

Het ideale habitat voor weidevogels heeft een combinatie van de volgende ruimtelijke sleutelfactoren: omvangrijke aaneengesloten gebieden gekenmerkt door openheid, het ontbreken van verstoring (door opgaande elementen, zoals bebouwing, beplanting en masten en door infrastructuur en activiteiten die geluid en onrust veroorzaken), de aanwezigheid van microreliëf, graslandareaal en een relatief hoog waterpeil. De aanwezigheid van deze combinatie van factoren in het BPL Wijde Wormer is onvervangbaar. Kwetsbare weidevogelsoorten keren bij verstoring doorgaans niet terug.

Ruimtelijke ontwikkelingen die het habitat voor de weidevogels verkleinen zijn in beginsel een aantasting. Verstoring of het toevoegen van opgaande elementen die leiden tot een verkleining van het habitat, of ruimtelijke ontwikkelingen die een verlaging van het waterpeil tot gevolg hebben zijn eveneens een aantasting van deze kernkwaliteit.

Ruimtelijke ontwikkelingen die leiden tot verstoring, maar vallen binnen de verstoringzone van bestaande elementen zoals bijvoorbeeld gebouwen en wegen, verkleinen het habitat niet. Ze worden daarom niet als aantasting van de kernkwaliteit beschouwd.

Openheid en ruimtebeleving

- A. Open ruimten en vergezichten
- B. Habitat voor weidevogels

De belangrijkste ruimtelijke dragers van het BPL Wijde Wormer zijn de ringdijk- en ringvaart als begrenzing van de droogmakerij en de twee langgerekte bebouwingslinten (tevens stolpenstructuren) langs de Noorder- en Zuiderweg.

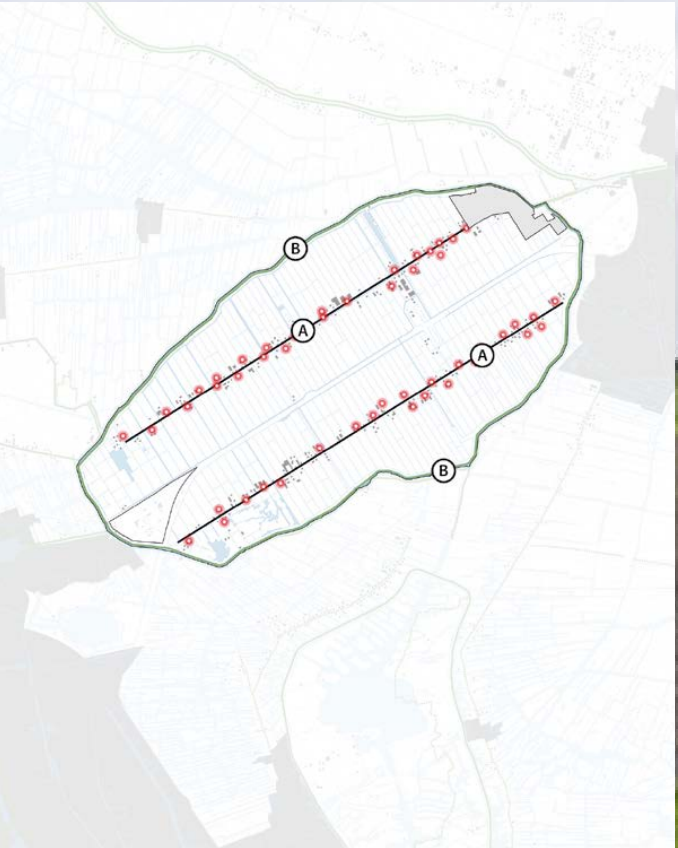
Beschrijving

De ringdijk en -vaart van het BPL Wijde Wormer markeren de rand van de dieper liggende droogmakerij en zijn de grens met het omliggende veenlandschap. De ringdijk is een beeldbepalende lijn in het landschap, vooral vanuit de droogmakerij zelf gezien, maar ook vanuit de aangrenzende veenpolders. De ringdijk is onbeplant en vanaf de ringdijk is goed zicht mogelijk over de lager gelegen droogmakerij.

De ringvaart is waardevol als doorgaande waterstructuur en heeft een belangrijke functie in de afwatering van de droogmakerij. De ringvaart maakt aan de zuidwest- en noordoostzijde van de droogmakerij onderdeel uit een NNN-natuurverbinding. Deze verbinding bestaat uit de ringvaart en de aangrenzende oeverlanden. De natuurverbinding dient als migratieroute tussen water- en moerasrijke natuurgebieden zoals het Wormer- en Jisperveld en Twiske.

Interpretatie en toetsing

De ringdijk en -vaart zijn ruimtelijke dragers die de grens tussen droogmakerij en veenweidepolder benadrukken en zijn onlosmakelijk verbonden met de ontginningsgeschiedenis van het BPL Wijde Wormer. Ruimtelijke ontwikkelingen waarbij bijvoorbeeld het dijkprofiel wordt vergraven of het water wordt gedempt zijn een aantasting van deze kernkwaliteit. Dijkverbeteringen zijn mogelijk, mits de continue lijn en het herkenbare dijkprofiel niet aangetast worden.

Ruimtelijke dragers

- A. Langgerekte bebouwingslinten met stolpenstructuren
- B. Ringdijk en -vaart

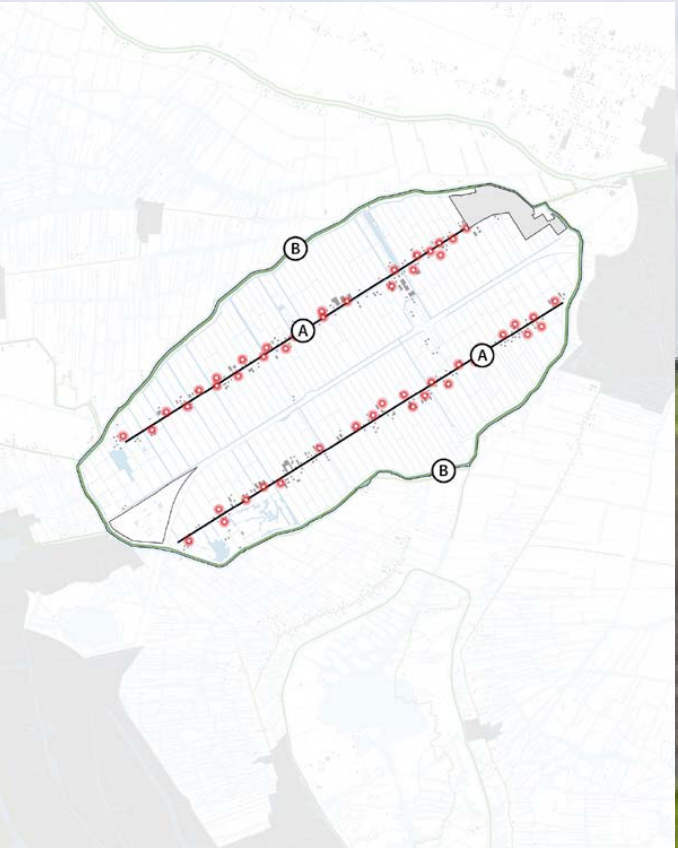
De belangrijkste ruimtelijke dragers van het BPL Wijde Wormer zijn de ringdijk- en ringvaart als begrenzing van de droogmakerij en de twee langgerekte bebouwingslinten (tevens stolpenstructuren) langs de Noorder- en Zuiderweg.

Beschrijving

De zuidwest-noordoost lopende bebouwingslinten langs de Noorderweg en Zuiderweg zijn de belangrijkste structuren met bebouwing en opgaande beplanting in de Wijde Wormer. Ze dragen samen met de wegbepanting in hoge mate bij aan de symmetrische opzet van de droogmakerij. De bebouwingslinten bestaan uit één rij van individuele erven in een onregelmatig ritme aan beide zijden van de weg. De erven liggen soms naast elkaar, maar vaak zit ruimte tussen. Deze wisselt van plek tot plek van omvang. Aan beide zijden van de weg ligt een (vaak brede) sloot. Elk erf is via een brug of dam over deze sloot bereikbaar. Veel erven zijn de laatste jaren flink in omvang toegenomen, maar het ritme van boerderijen is grotendeels onveranderd gebleven.

Interpretatie en toetsing

De ontginningsgeschiedenis van het gebied heeft geresulteerd in karakteristieke langgerekte bebouwingslinten. Ruimtelijke ontwikkelingen zijn mogelijk mits er voldoende doorzichten in het lint blijven bestaan en dienen zorgvuldig te worden ingepast in de karakteristiek van het lint. Ruimtelijke ontwikkelingen die bestaande doorzichten volledig blokkeren zijn een aantasting van de kernkwaliteit. Tweedelijsbebouwing in de linten is ook een aantasting van de kernkwaliteit. Er is sprake van tweedelijsbebouwing als de ontsluiting hiervan parallel aan het lint gelegd wordt of 'hofjes' gecreëerd worden.

- Ruimtelijke dragers**
- A. Langgerekte bebouwingslinten met stolpenstructuren
 - B. Ringdijk en -vaart

De belangrijkste ruimtelijke dragers van het BPL Wijde Wormer zijn de ringdijk- en ringvaart als begrenzing van de droogmakerij en de twee langgerekte bebouwingslinten (tevens stolpenstructuren) langs de Noorder- en Zuiderweg.

Beschrijving

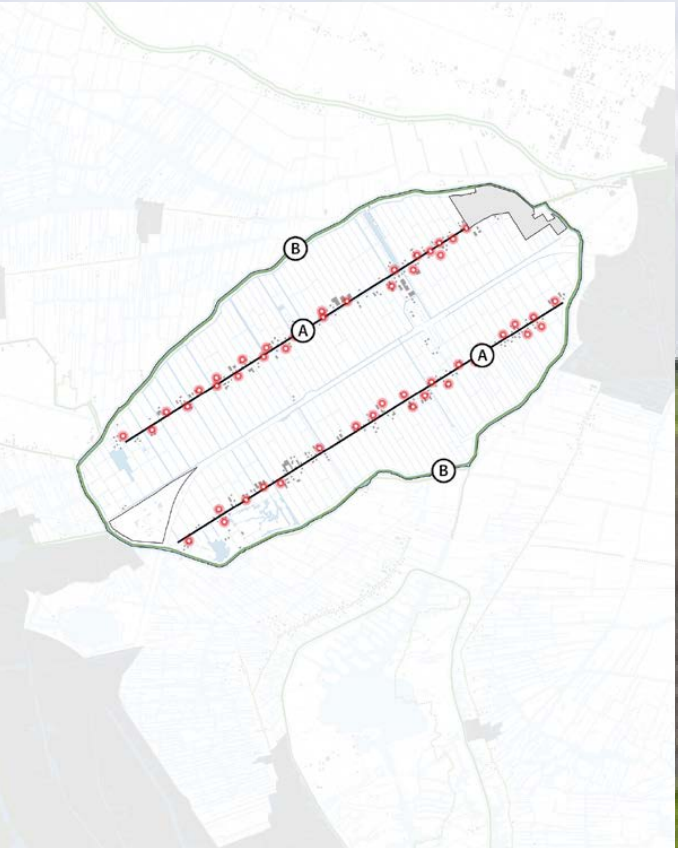
Stolpen zijn kenmerkend voor het Noord-Hollandse platteland en geven uiting aan de Noord-Hollandse agrarische geschiedenis. De stolp was het karakteristieke bouwtype voor boerderijen vanaf halverwege de 16e eeuw en is toegepast tot ca. 1950. Veel stolpen zijn rijksmonument of provinciaal monument.

Op plekken waar meer dan zes stolpboerderijen bij elkaar in de buurt staan, vormen deze door hun ruimtelijke samenhang een zogenaamde 'stolpenstructuur'. De samenhang bestaat uit de visuele relatie tussen de stolpen onderling en tussen de stolp, het erf en het landschap eromheen.

In het BPL Wijde Wormer is sprake van een (langgerekte) stolpenstructuur in de bebouwingslinten langs de Noorderweg en Zuiderweg (polderlinten).

Interpretatie en toetsing

Stolpenstructuren zijn kenmerkend en uniek voor Noord-Holland. Verstoringen van de onderlinge visuele samenhang binnen de stolpenstructuur en de relatie met het erf en het landschap zijn een aantasting van de kernkwaliteit. Vervanging van een stolp door een nieuwe 'stolp' op dezelfde locatie, in dezelfde hoofdvorm en met hetzelfde volume wordt niet als aantasting beschouwd.

Ruimtelijke dragers

- A. Langgerekte bebouwingslinten met stolpenstructuren
- B. Ringdijk en -vaart